

To treillager – to årtusinder

Fra Nilen til Gammelholm.

Two trellis works – 2 thousand years From the Nile to Gammelholm

Keywords: Trellis Arches, Contemporary Gardens, The Nile, Mosaic, Praeneste, Iraq, History, Copenhagen, Denmark

Af Søren Cock-Clausen

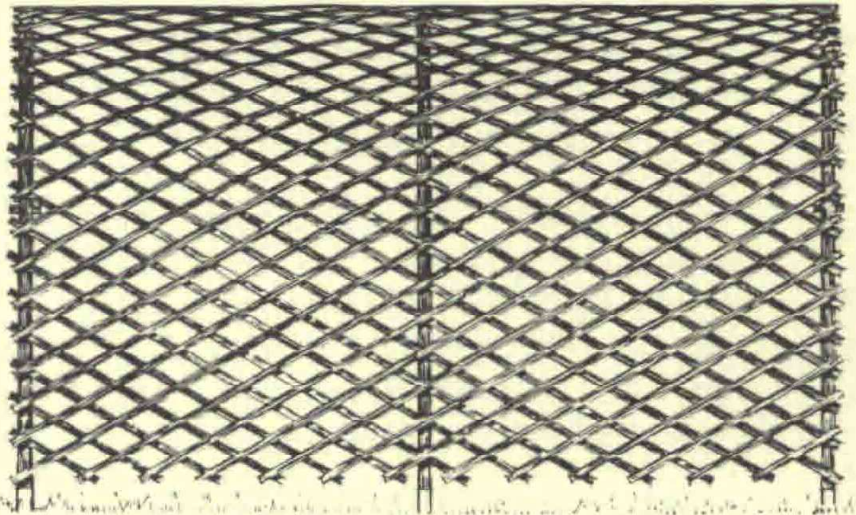
I 1980'erne blev baggårdene på »Gammelholm« (kvarteret mellem Kgs. Nytorv og havnen) lavet om til haveanlæg.

På Gammelholm lå tidligere flådens bygninger, indtil de i slutningen af forrige århundrede blev flyttet over på den anden side af havneløbet til Nyholm (idag Holmen). Da det var sket, blev der bygget beboelsesejendomme med et hav af baghuse og skure. Hundrede år efter er baghuse og skure væk og istedet er der smukke haveanlæg.

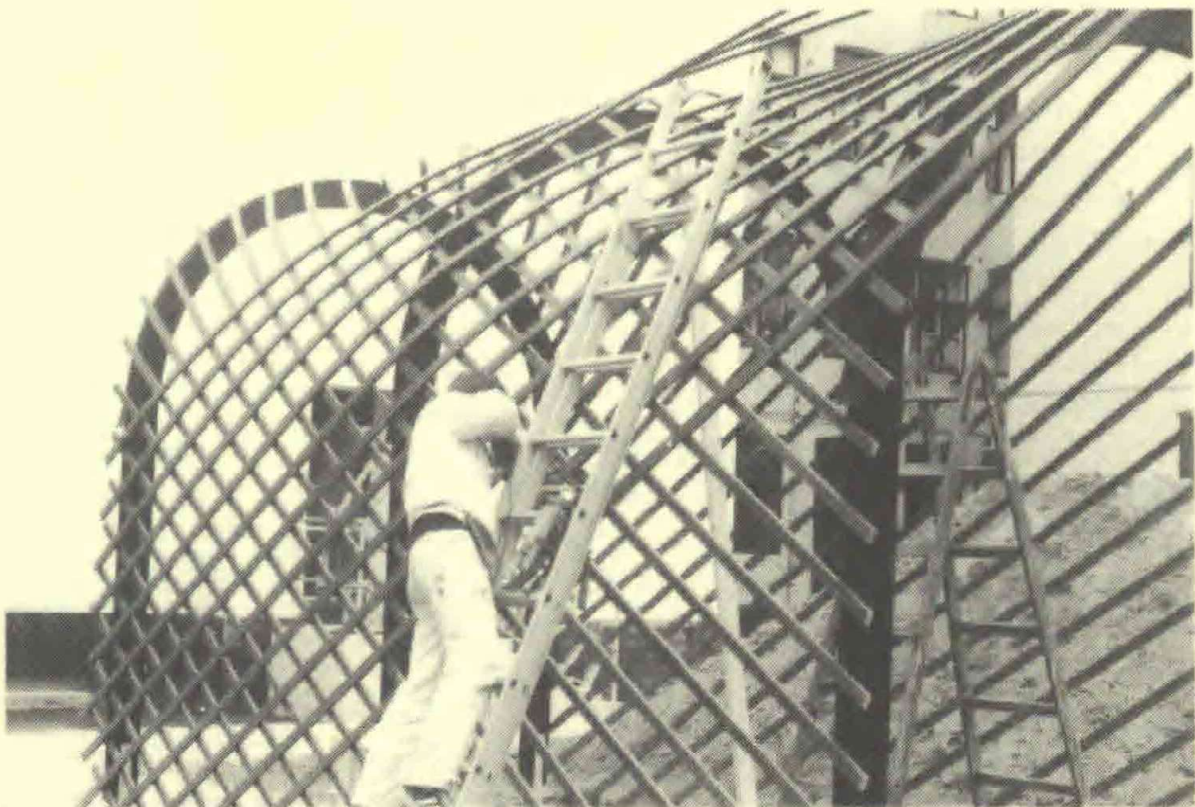
Husholdningsaffald blev der imidlertid ikke mindre af, så i haven måtte der skaffes plads til mange affaldsbeholdere. Det blev min opgave at finde nogle »parkeringspladser« til de rullende gespenster, og der var fire hensyn at tilgodese. For det første måtte afstandene fra bagtrapperne til affaldsbeholdernes pladser ikke være for lange. For det andet skulle de placeres, så renovationsfolkenes arbejde blev nemt, og for det tredje måtte affaldet ikke stå så tæt på husene, at beboerne blev generet af lugten. Endelig for det fjerde skulle affaldspladserne nødtigt skæmme haven.

En placering i tre grupper med seks i hver imødekom de tre første hensyn. Men affaldsbeholderne stod så og strittede med tomme kartoner og andet affald, som var røget ved siden af. Det så herrens ud. Affaldspladserne måtte på en eller anden måde skjules, så beholderne og det »løse« ikke faldt i øjnene. Et plankeværk ville ikke gøre det alene, der måtte også tag over, så beboerne ikke ville ærgre sig over synet oppe fra lejlighederne.

Ak – ak, skulle det virkelig blive nødvendigt at ødelægge den pæne have med grimme skure? – Hvorfor ikke skjule affaldet i nogle lysthuse eller pergolaer, som samtidig kunne indgå i haveanlægget som dekorative elementer.

Konstruktionstegning til treillager i gårdhaven på «Gammelholm», arkitekt Søren Cock-Clausen, 1987.

Limtræsbuerne er opstillet, montering af espalierlister i fuld gang.

Tre Treillager på Gammelholm

Brueghels tegning på omslaget af selskabets årsskrift gav idé til at lave nogle pergolaer med hvælvede »lofter«, beklædt med espalierlister, som slyngplanter kunne vokse op ad og skjule, hvad der gemte sig indenunder. Mens jeg skitserede på pergolaer, ændrede disse sig til at blive såkaldte »treillager«.

Hver treillage kom til at bestå af tre præfabrikerede limtræs-buer beklædt med espalierlister i to diagonalkrydsende lag, som fra treillagens ene side kontinuerligt svøber sig op omkring bueformen og videre ned på den anden side. Listerne kommer på den måde til at fungere som mange tætsiddende »vindkryds«, som hindrer at konstruktionen ekser eller vælter. Selvom listerne er spinkle, bevirker antallet og tætheden, hvormed de er monteret, at de virker tilstrækkeligt stabiliserende på konstruktionen.

Det har i praksis vist sig, at treillagerne er så robuste, at de sagtens tåler renovationsfolkernes hurtige, til tider voldsomme baksen rundt med de tunge beholdere.

At de to lag lister blev malet henholdsvis grønne og blå, gør farvespillet levende, fordi det ændrer sig i takt med, at man bevæger sig rundt om treillagerne.

Treillagen på Altes Museum (Staatliche Museen)

Siden jeg tegnede treillagerne, er det gået op for mig, at ideen med det kontinuerlige svøb af diagonalkrydsende lister ikke er nogen ny idé.

I den varme sommer 1992 besøgte jeg for første gang Berlin og så blandt andet de pragtfulde samlinger i Altes Museum. Et smukt mosaikbillede vakte min særlige interesse, fordi motivet forekom mig bekendt.

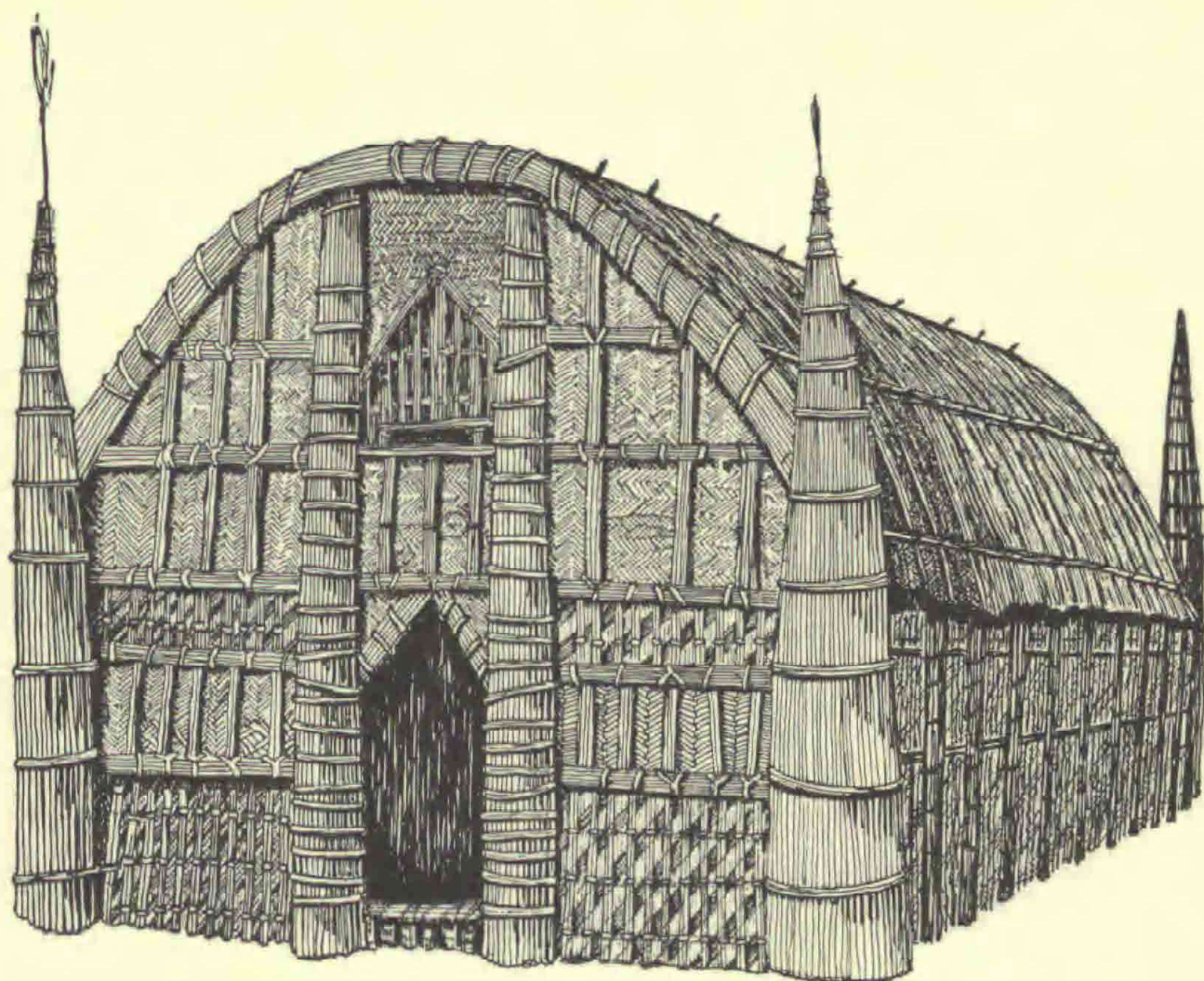
Billedet var omkring en meter på hver led, og forestiller to mænd og fem letpåkledte kvinder, som mageligt henslængt på polstrede brikse vederkvæger sig med vin og musiceren under en treillage, hvorover slynger sig vinranker med drueklaser. Scenen foregår i Nildeltaets marskland, hvor treillagen hvælver sig i en bue mellem to små sivholme, og en mand i en papyrusbåd stager sig frem mellem lotusblomster.

Det, der slog mig ved mosaikbilledet, var, at den hvælvede treillage var lavet efter samme princip som treillagerne, jeg havde lavet tegning til.

Papyrus som byggemateriale

Treillagen på mosaikken er lavet som et skelet af to »buer«, beklædt med et kontinuerligt net af diagonalkrydsende »lister«. »Buerne« er lidt specielle. De er nemlig ikke lavet af træ, men er fremstillet af papyrusstængler sammensnøret i lårtykke knipper.

Forklaringen herpå er, at Nildeltaets vegetation i oldtiden i det væsent-

Marsklands-arabers hus fra S. Irak. Nutidigt papyrus-hus, hvis bærende søjler og buer er knippevis sammenbundne papyrus-stængler ganske ligesom i de 6000 år gamle papyrus-huse, hvoraf rester nylig er fundet i det fra Biblen berømte Ur. De afstivende, krydsende lister i det buede tag er her på billedet skjult af vandtætte måtter. Samme papyrusknippe-princip træffes 4000 år senere i en Nil-mosaik, se efterfølgende figur (Wooley, L. 1962).

ligste bestand af papyrus, som foruden at blive brugt til fremstilling af papir, blev anvendt til at bygge både og huse af, samt til fremstilling af sejl og reb, og planternes kraftige rødder blev brugt som brændsel.

Specielt til fremstilling af buerne har papyrusstængler været et velegnet materiale. Bøjer man et bundt stængler efter buens form, og holder det fast i denne facon, medens man snører stænglerne stramt sammen, vil bundtet beholde bueformen.

Papyrusplanterne bliver normalt to til tre meter høje, men kan dog under gunstige forhold blive op til fem meter. Selv hvis man kun har adgang til stængler på et par meters længde, kan man lave en bue som er betydeligt længere. Idet stænglerne samles til et bundt, lader man dem

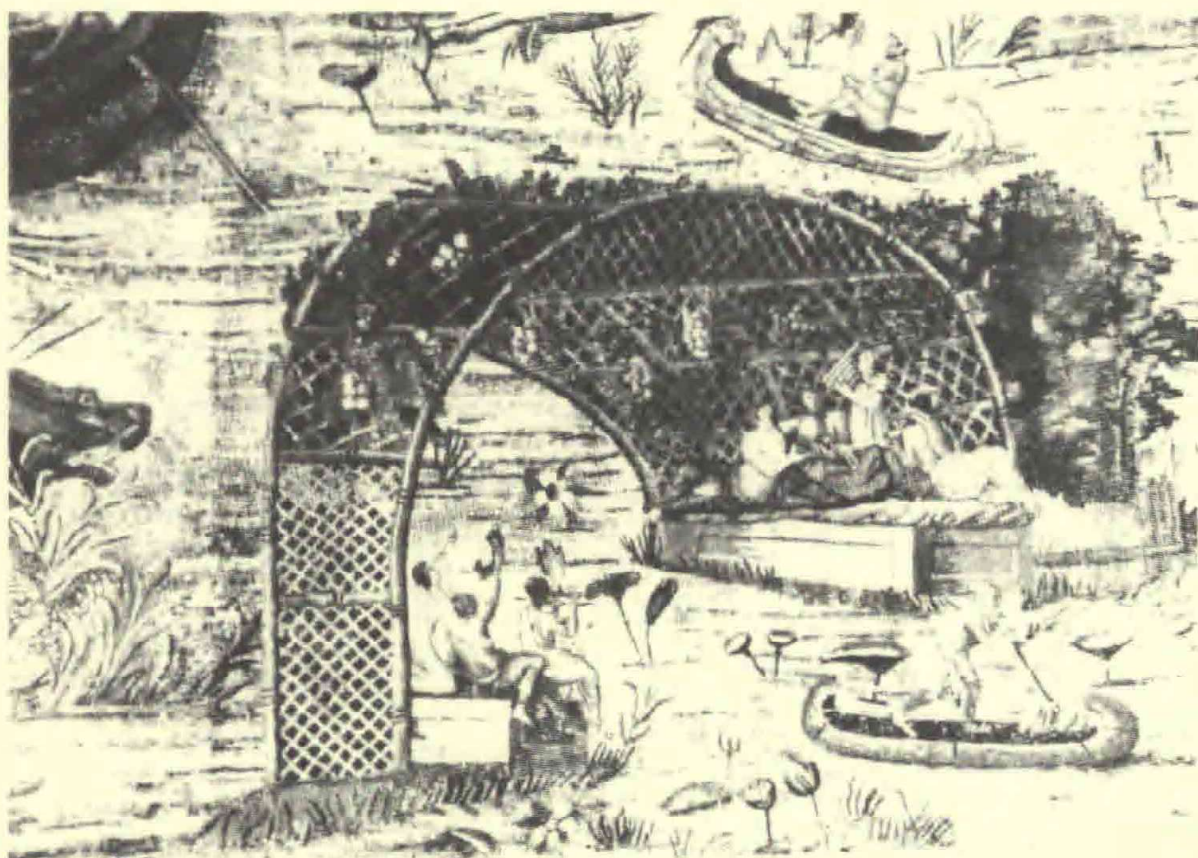
overlappe hinanden et stykke i længderetningen, inden man laver snøringerne.

Limtræsbuerne, som blev brugt til treillagerne på Gammelholm, er faktisk fremstillet efter samme princip som papyrusbuerne. Limtræsbuer laves af mange lag tynde brædder, som, medens de er bøjet i buens facon, limes sammen. Limen erstatter her papyrusbundternes snøringer.

Mosaikken i Palestrina

Mosaikken i Altes Museum er i virkeligheden et udsnit af en meget større mosaik på fem gange seks meter, som oprindeligt lå som gulv i Fortuna-templet i oldtidsbyen Praeneste ved Rom. I dag er mosaikken anbragt på en væg i Palazzo Barberini i samme by, hvis navn idag er Palestrina. Mosaikken viser et idealiseret panorama af Nildeltaet, med flora, dyr og mennesker, templer og paladser samt hytter og fartøjer, og så scenen med det lille selskab under treillagen.

Det gamle mosaikarbejde fortæller os, at man allerede for to tusinde år siden lavede treillager efter samme princip som de tre treillager der nu står i haven på Gammelholm, selvom deres formål er vidt forskellige.

Udsnit af mosaikken i Palestrina. (Efter G. Gullini.)

Ordforklaring

Pergola:

En åben søjlegang med søjler af træ eller murpiller, foroven forbundet med langsgående og tværgående bjælker. Pergolaer har igennem årtusinder været anvendt som skyggegivende og dekorative elementer i haver, sædvanligvis med en bevoksning af slyngplanter.

Espalier:

Et gitterværk af lister. Espalierer kan være fritstående eller være monteret op ad en væg. Espalier har været anvendt i årtusinder i haver til opbinding af f.eks. vinstokke eller prydblommer.

Espalierlister:

Lister af træ (undtagelsesvis papyrusstængler) eller jern, hvoraf espalier opbygges.

Treillage:

Et bygningsværk beklædt med to lag af parallelt forløbende lister. Lagenes lister monteres vinkelret på hverandre, det ene lag lodret og det andet vandret eller begge lag på skrå men i hver sin retning og under 45°. Treillager har været anvendt i årtusinder, blandt andet som espalier for opbinding af vinstokke.

Litteratur:

Gullini, G.: Mosaici di Palestrina, *Archaeologia Classica*. 1956.

Schmidt, Eva: Studien zum Barberinischen Mosaik in Palestrina. Strassburg 1929.

Woolley, Leonard: Mesopotamien og Forasien. Det mellemste Østens kunst. Hassing 1962.